

PIA HAGSTRÖM

Missä saa kuvata - mitä julkaista?

SÄÄNNELTYÄ NÄPPÄILYÄ

Kuvien räpsimistä sääntelevät useat lait, yhtenä tärkeimmistä rikoslain 24 luku. Myös otosten julkaisemiselle on omat rajoituksensa.

Kuvaajan on syytä tietää, missä ja ketä otoksiinsa taltioi – ja missä niitä esittelee. “Jo ihmisten tarkkailu teknisellä laitteella - on siinä filmiä tai ei - saattaa olla salakatselua”, Journalistin päätoimittaja **Timo Vuortama** valistaa.

Salakatselu on rikos jo sellaisenaan. Merkitystä ei ole sillä, mitä tai ketä mahdollisessa kuvassa on tai miten sitä käytetään.

Salakatselu määräytyy tarkkailtavan kohteen ja toisinaan kuvaajankin sijainnin perusteella. Toisistaan erotetaan kotirauhan piiri, julkisrauhan alue sekä yleiset paikat, joita laki ei suojaa. Turuilla ja toreilla voi siis partioida kameroineen huoletta. Tosin yleisellä paikalla halventavasti tapahtuva kuvaaminen voi olla kunnianloukkaus, joten uimarannan pusikossa vaatteitaan vaihtavaa ei kannata kuvata ilman lupaa.

Laki salakatselusta sääntelee ainoastaan ihmisten kuvaamista. Miljöötä esineineen ja elukoineen saa yleensä tiirailla ilman erityistä lupaa, koska niillä ei katsota olevan yksityiselämää.

Kotirauhan vahva suoja

Kotirauha varjelee kaikkia asumiseen tarkoitettuja alueita, on kyseessä sitten asunto, hotellihuone tai vaikkapa teltti. Myös asuntojen porraskäytävät, pihat ja niihin välittömästi liittyvät rakennukset kuuluvat yleensä kotirauhan piiriin.

Kotirauhan kaltainen vahva suoja kieltää salakatselun myös käymälöissä, sovituskopeissa tai peseytymistiloissa sekä muissa paikoissa, joissa toimitetaan intiimejä asioita.

Kotirauhan piirissä oleskelevien ihmisten kuvaamiseen on aina oltava kuvattavien suostumus. Hiljaisesta suostumuksesta käy poseeraus ja leveä hymy kameralle.

Sopiiko siis tähtäillä umpitunnelissa rymyviä körmyjä, jotka rehvastellen esittelevät itseään? Entä vekaroita, noita otollisia kuvauskohteita? ”Kuvattavan on oltava vakaassa mielentilassa ja annettava suostumuksensa vapaaehtoisesti”, Vuortama linjaa. Lasten ikuistamiseen tarvitaan lähes poikkeuksetta holhoojan suostumus. Teinikäinen lapsi voi antaa suostumuksen tavallisesti jo itse.

Vapaa pääsy: kuvaus sallittu

Julkisrauha on voimassa virastoissa, liikehuoneistoissa, toimistoissa, tuotantolaitoksissa, kouluissa ja esimerkiksi museoissa

“Julkisella paikalla otettujen kuvien täytyy olla jotenkin poikkeuksellisia, ennen kuin niitä voidaan pitää yksityiselämää loukkaavina”

sekä näiden aidatuilla piha-alueilla. Kuvaaminen julkisrauhan piirissä on rikos, jos kuvauspaikka on yleisöltä suljettu ja kuvaaminen loukkaa kuvattavan yksityisyyttä. Itse asiassa jo alueelle meneminen ilman lupaa voi olla rangaistavaa.

Mikäli yleisöllä on tiloihin vapaa pääsy, kuvaaminen on sallittua. Tavarataloissa, yleisissä kokouksissa, urheiluhalleissa ja yleisölle avoimissa ravintoloissa ihmisiä saa siis kuvata, kunhan heidän yksityisyyttään ei loukata.

Ostoskeskuksissa saattavat vartijat kuitenkin tulla hätistelemään kuvaajaa apparaatteineen muualle, vaikka rikoslaki ei kuvausta kielläkään. “Kuvaamiskieltointo on mennyt tässä mielestäni liian pitkälle, ja turvallisuusnäkökohtia liioitellaan”, Timo Vuortama sanoo. “Kiellon ajatellaan ehkä perustuvan kiinteistön omistus- tai hallinto-oikeuteen. Asia on kuitenkin epäselvä, ja siitä on tehty kantelu oikeusasiamiehelle.”

Jos yleisölle yleensä avoimissa tiloissa järjestetään yksityistilaisuus, kuvaaja tarvitsee sekä luvan olla paikalla että suostumuksen periaatteessa jokaiselta kuvattavalta. Kuvaamisen rangaistavuus ratkaistaan sen perusteella, ovatko kohteet voineet varautua riittävästi kuvaamiseen ja koetaanko kuvaaminen yleisesti loukkaavana.

“Tavanomaista kuvaamista yksityistilaisuudessa ei yleensä voida pitää oikeudettomana tai yksityisyyttä loukkaavana, kunhan

kuvaajalla on lupa olla paikalla”, Vuortama arvioi. Esimerkistä käyvät häät ravintolan kabinetissa. Jos kuvaaja on kutsuttu paikalle, kuvaaminen lienee jopa toivottua.

Tarkkana julkaisemisessa

Pelkkä lupa kuvaamiseen ei anna kuvaajalle mahdollisuutta käyttää kuvaa haluamallaan tavalla. Omaan albumiin otoksen toki saa liimata, mutta kuvan julkaiseminen esimerkiksi näyttelyssä, lehtikuvana, internetissä tai mainoksessa onkin jo toinen juttu.

Rikoslaki kieltää levittämästä yksityiselämää loukkaavaa tietoa suunnilleen näin: “Joka oikeudettomasti joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville esittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa... on tuomittava yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”

Olennaista ei ole väline - lehti, kadunvarsi-ilmoitus tai vaikkapa internetin keskustelupalsta - vaan kuvan saattaminen lukuisten ihmisten saataville. Todellista vahinkoa ei tarvitse tapahtua, jo pelkkä mahdollisuus riittää.

Poliitikkoja ja elinkeinoelämässä tai julkisessa merkittävässä virassa toimivia laki ei suoja aivan yhtä tiukasti. Heidän yksityiselämästään saa kertoa, mikäli tiedon esittäminen on tarpeen heidän kyvykkyytensä tai yhteiskunnallisesti tärkeän asian käsittelemiseksi.

Onko viaton kuvaaja siis alttiina syytteelle, jos rakastajattarensa kanssa ikkunaostoksilla talsinut mies osuu julkaistavaan otokseen, vaimo näkee sen ja klik, soppa on valmis?

Timo Vuortama rauhoittelee: “Julkisella paikalla otettujen kuvien täytyy olla jotenkin poikkeuksellisia, ennen kuin niitä voidaan pitää yksityiselämää loukkaavina.”

Vuortama antaa esimerkkinä Viimeinen auto Hailuodosta -tapauksen. Helsingin Sanomissa kerrottiin Oulun Hailuodon jäätien sulkemisesta uutiskuvalla, jossa komeili vihoviimeinen tietä ajanut auto. Ajoneuvossa sattui kuitenkin köröttelemään herra aivan väärän leidin kanssa, ja mies joutuikin hankaluuksiin kuvan julkaisemisen jälkeen. Korvauksia ei herunut, koska kuvaaja ei voinut tietää yleisellä paikalla ottamansa kuvan loukkaavan kenenkään yksityisyyttä.

Näyttelykuvaan ei eri lupaa

Henkilön persoonan kaupallinen hyödyntäminen ilman asianomaisen suostumusta on aina kielletty, on kyseessä sitten julkimo tai tavallinen tallaja. Kaupallista hyödyntämistä on esimerkiksi kuvan, karekatyyrin tai nimen käyttäminen mainoksessa tai osana maksullista tuotetta siten, että henkilö on tunnistettavissa. Kuvattaessa ihmisiä on siis syytä nimenomaisesti sopia, että otosta käytetään markkinointiin tai vaikkapa aatteen edistämiseen.

Kuvien asettaminen esille näyttelyyn on taiteellisen ilmaisun vapautta, eikä loukkaa yksityisyyttä, kunhan kuva on luvallisesti otettu. Tilanne ei muutu, vaikka kyseessä olisi myyntinäyttely. Kukaan ei myöskään voi kieltää persoonansa hyödyntämistä silloin, kun kyse on sananvapauden piirissä olevasta käytöstä esimerkiksi uutiskuvissa.

Maalaisjärkeä voi käyttää

Uskaltaako tässä enää lainkaan kuljetella edes neulanreiällä varustettua kenkälaatikkoa, vai onko heti haastemies ovella? Tohtiiko kamerapuhelimen klikkauksia viestitellä ystäväpiirille?

“Kuvaaminen on sananvapauteen kuuluva oikeus, eikä lähtökohtaisesti rikollista toimintaa”, Timo Vuortama muistuttaa. Kuvattavan suostumus on kuitenkin paras hankkia, mikäli hetkeäkään epäilee kuvauspaikan, kuvien käytön tai kuvien sisällön sitä vaativan. Suullinen lupa on pätevä siinä missä kirjallinenkin. Hankalissa tapauksissa talonpoikaisjärki auttaa, ja asioista voi sopia - myös jälkeenpäin ©.